

Ympäristökokemuksista kulttuurista herkkyyttä kaupunkien suunnitteluun

MAIIJA FAEHNLE¹ & NORA FAGERHOLM² *

¹ Helsingin yliopisto, Geotieteiden ja maantieteen laitos / Suomen ympäristökeskus

² Turun yliopisto, Maantieteen laitos

Yhteiskunnan kulttuurisen moninaisuuden lisääntyessä on tarpeen pohtia, miten erilaiset arvot, tarpeet ja kokemukset voidaan ottaa huomioon arkkitehtien elinympäristöjen suunnittelussa. Tarkastelemme katsauksessamme kokemukseen perustuvia subjektiivisia ympäristöarvoja yhdyskuntasuunnittelun tiedon lähteenä. Pohdimme erityisesti, mitä merkityksiä ja haasteita liittyy ympäristölle kokemuksen kautta annettujen arvojen huomioon ottamiseen monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa. Ympäristön kokeminen on aina sidoksissa yhteisölliisiin käsityksiin ympäristöstä (ks. Bäcklund 2009: 44–45). Tarkoitammekin subjektiivisella ympäristöarvolla yksilöllisten kokemusten perusteella omaksuttua arvoa, jolla on yhteisöllinen tausta. Ympäristöarvot kiinnittyvät sekä kokijan kulttuuri-taustaan että fyysiseen elinympäristöön.

Subjektiiviset ympäristöarvot ovat perinteisesti vaikuttaneet vain vähän ympäristöä koskeviin päätöksiin ja suunnitteluun. Tärkeimpinä lähtökohtina on pidetty ympäristöekonomista hyötyajattelua ja yleispäteviksi miellettyjä ympäristöfilosofisia lähestymistapoja (O'Neill ym. 2008). Perinteisiin ajattelutapoihin kaivataan muutosta, sillä ne sivuuttavat yksilöiden ympäristölle antamat merkitykset. Monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa paikoille annettujen kokemusten ja tarinoiden kautta syntyneiden merkitysten huomioon ottaminen on tärkeää siksikin, että se auttaa ymmärtämään ympäristön roolia maahanmuuttajien sopeutumisessa uusiin oloihin (esim. Bradley 2009; Jay & Schraml 2009).

Asukkaiden kokemukset yhdyskuntasuunnittelun tietolähteenä

Ihmisten elinympäristöt ovat monimerkityksisiä ja -tulkintaisia luonnon ja fyysisen ympäristön sekä sosiaalisten käytänteiden ja konstruktioiden kudel-

mia. Niinpä kokemukselliset arvot on tarpeen liittää osaksi yhdyskuntasuunnittelua. Subjektiiviset ympäristöarvot ovat tärkeitä erityisesti sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävästä yhteiskunnasta tavoiteltaessa. Asukkaiden kokemusperäinen tieto lähiympäristöstään sekä sen toiminnoista ja arvoista tukee myös ristiriitojen havaitsemisesta ja käsittelyä yhdyskuntasuunnittelussa. Esimerkiksi kaupunkien täydennysrakentamisessa tulisi ottaa taloudellisen ja ekologisen kestävyuden ohella huomioon esimerkiksi se, mitkä julkiset tilat ovat ihmisten kohtaamisen tai hiljaisuuden paikkoina arvokkaampia tai kehityskelpoisimpia ja siten säilyttämisen arvoisia. Subjektiivisia ympäristöarvoja olisikin lähtökohtaisesti pidettävä yhtä arvokkaana tietolähteenä kuin vaikkapa väestötilastoja, kustannuslaskelmia ja luontoinventointien tuloksia (ks. Sipilä ym. 2009).

Paikallisen tiedon merkitystä yhdyskuntasuunnittelussa on tutkittu viime vuosina paljon (Stafans 2004; Niemenmaa 2005; Leino 2006; Bäcklund 2007). Kokemuksellisesta tiedosta on puhuttu myös nimityksillä *paikallinen* tai *sosiaalinen tieto*. Se voidaan määritellä tiedoksi, joka eletään, koetaan ja uskotaan todeksi omassa arjessa (Bäcklund 2007). Asukkaiden osallistumisessa, jossa kokemukset suunnitteluun välittyvät, on kysymys asiantuntijuuden sijaan pikemminkin asukkaiden auktoriteetista, oikeudesta tehdä oma arkkitehturikokemus merkittäväksi muun, kuten ekologisen arvottamisen rinnalla (ks. Bäcklund 2009: 46). Markku Norvasuon (1992; ks. myös Bäcklund 2009: 46) mielestä osallistaminen perustuu ennen kaikkea asukkaiden auktoriteettiin varsinaisen asiantuntumuksen sijasta: jokaisella on oikeus toimia oman elämänsä laadun auktoriteettina ja kantaa tästä laadusta vastuuta. Kuntien maankäytön suunnittelussa asukkaiden kokemukset ympäristöstä ovatkin tärkeitä paitsi suunnittelua tukevana tietona myös kunnalliseen itsehallintoon liittyvän demokraattisuuden edistäjänä.

Asukkaiden kokemuksellisen tiedon hyödyntämisessä on kuitenkin kyse myös asiantuntijuudes-

* E-mail: <maiya.faeahnle@helsinki.fi>, <nora.fagerholm@utu.fi>

ta esimerkiksi silloin kun ajatellaan ympäristöä ”palveluna”, jonka asiakkaita asukkaat ovat. Asukkaan määrittelemisen asiakkaaksi tarkoittaa, että häneltä odotetaan palautetta palvelun laadusta (Bäcklund 2009: 50). Ympäristön arvottamista käsittelevässä keskustelussa on puhuttu 2000-luvulla paljon ”ekosysteemipalveluista”. Käsitteen avulla pyritään hahmottamaan luonnon ihmisille tarjoamia hyötyjä. Ekosysteemipalveluista voidaan erottaa *tuotantopalvelut* (esimerkiksi ravinnon ja makean käyttöveden tuotanto), *säätelypalvelut* (esimerkiksi kosteikkojen kyky pidättää vettä ja suojella rakennettua ympäristöä tulvilta) sekä *kulttuuriset palvelut* (muun muassa esteettisyys sekä mahdollisuudet luonnossa virkistäytymiseen ja oppimiseen) (esim. Saarela & Söderman 2008; Hiedanpää ym. 2010).

Tietyn alueen tarjoamien tuotanto- ja säätelypalvelujen määrittely vaatii ekologista ja teknistä asiantuntemusta, joka koostuu sekä ammattiosaamisesta että asukkaiden kokemusperäisestä ekologisesta tiedosta esimerkiksi paikallisista marjasadoista, viljelyn onnistumisesta ja tuhohyönteisten esiintymisestä. Kulttuuristen palvelujen arviointiin tarvitaan kulttuurihistorian asiantuntijaa, joka osaa esimerkiksi sanoa, mitkä osat kaupunkirakenteen sisälle jääneestä vanhasta viljelymaimasta ovat kulttuurihistoriallisesti arvokkaita. Asukkailta voi vastaavasti saada tietoa paikkoihin liittyvistä arvoista, merkityksistä ja toimintatavoista. Ekosysteemipalveluja ei siis voida määrittellä pelkkään ammattiasiantuntijatietoon tukeutuen. Asukkaiden asiantuntijuuden huomioon ottaminen voisi ekosysteemipalveluita tarkasteltaessa tarkoittaa, että asukkaiden näkemykset otetaisiin mukaan jo palvelutarjonnan perusteiden määrittelyyn – millaista luontoa elinympäristössä ylipäätään pitäisi olla?

Ympäristön kokeminen mielletään usein visuaaliseksi kokemukseksi. Yhdyskuntasuunnittelussa suunnitelmien esittäminen perustuu erityisesti visuaalisiin esityksiin ja teksteihin, joskus myös pienoismalleihin. Kuitenkin myös äänet, tuoksut, hajut, maut ja kosketus luovat kokemusta ympäristöstä. Aistihavaintoihin pohjautuvat tulkinnat eivät ole neutraaleja, vaan luonteeltaan sosiaalisia ja kulttuurisesti rakentuneita. Yhteisöt ja aikakaudet suosivat tiettyntyyppistä aistimista sekä arvottavat aisteja ja aistimuksia tietyllä tavalla (Montserrat Degen 2008: 52–53). Suunnittelu ei koskaan lopullisesti sanele sitä, millaisia aistielämyksiä ja tilallisia käytäntöjä tiettyyn kohteeseen, vaikkapa uuden asuinalueen keskuspuistoon, liitetään. Hyvää elinympäristöä kehitettäessä tarvitaan kuitenkin tietoa siitä, mitkä fyysisen ympäristön piirteet ohjaavat kokemuksia ympäristöstä.

Huomion kiinnittäminen kokemusten moniaistisuuteen ja aistien kulttuurisidonnaisuuteen suunnitteluvaiheessa lisää ymmärrystä siitä, millaiset ratkaisut mahdollistavat ympäristön kokemuksen tietyllä tavoin ja miten asukkaat voivat antaa paikoille omia merkityksiä ja luoda niihin liittyviä käytäntöjä.

Yhteinen elinympäristö uusin silmin

Suomessa erityisesti pääkaupunkiseutu on parissa vuosikymmenessä kehittynyt maahanmuuton seurauksena huomattavasti aiempaa monikulttuurisemmaksi (esim. Joronen 2009). Väestön kulttuurinen moninaistuminen tarkoittaa samalla ympäristöön liittyvien arvojen, merkitysten ja kokemusten moninaistumista. Suunniteltaessa yhteistä elinympäristöä kulttuurisesti erilaisten ihmisryhmien tarpeisiin korostuu tarve ymmärtää ympäristökokemuksia ja niihin vaikuttavia aistielämyksiä eri lähtökohdista. Erilaisten näkemysten ja tarpeiden huomioon ottaminen tuottaa ympäristöä, joka palvelee ryhmiä tasa-arvoisesti.

Monissa kulttuureissa julkisen tilan kohtaamisen ja seurustelun paikat ovat toisella tavalla tärkeitä kuin nykypäivän suomalaisessa valtakulttuurissa. Myös esteettisyyden kokemus vaihtelee eri kulttuurien välillä. Esimerkiksi länsimaaisessa pitkälle urbanisoituneessa kulttuurissa ihmiset pystyvät melko helposti nimeämään ja tunnistamaan ympäristöstään kauniita paikkoja (esim. Brown & Raymond 2007; Tyrväinen ym. 2007). Tällaiset paikat sisältävät usein esteettisesti miellyttäviksi koettuja elementtejä, kuten luontoelementtejä. Sen sijaan kehittyvässä yhteiskunnassa, jossa jokapäiväinen elämä on vahvasti yhteydessä luontoon ja sen tarjoamiin resursseihin, eivät kauniiksi koetut paikat useinkaan yhdisty luonnonläheisyyteen. Esteettisyyden kokeminen liittyy ennenminkään sosiaaliseen kanssakäymiseen ja vuorovaikutukseen – paikkoihin, joissa tavataan sukulaisia ja ystäviä (Fagerholm & Käyhkö 2009).

Kaupunkiympäristössä fyysiset piirteet vaikuttavat siihen, mitä ryhmiä paikat houkuttelevat ja millaisia sosiaalisen toiminnan muotoja paikkoihin muodostuu (Montserrat Degen 2008: 18). Jotta eri kulttuuritaustoja edustavien ryhmien välit kehittyisivät myönteisiksi, on niiden opittava tuntemaan toisiaan keskinäisen vuorovaikutuksen kautta. Kaupunkien suunnittelussa pitäisikin kiinnittää huomiota etenkin ryhmien välisiin suhteisiin ja pyrkiä takaamaan monikulttuuriselle väestölle riittävästi ryhmien välistä myönteistä vuorovaikutusta tukevia julkisia tiloja (ks. Wood & Landry 2008). Pidämme tätä yhtenä suomalaisen yhdyskuntasuunnittelun nykyisistä haasteista.

Maahanmuuttajien sopeutuminen uudelle alueelle riippuu muun muassa työllistymisestä ja sopivan asunnon saamisesta. Kuitenkin myös fyysinen ympäristö vaikuttaa sopeutumiseen. Marion Jayn ja Ulrich Schramlin (2009) Freiburgissa Saksassa tekemän tutkimuksen mukaan ympäristö – tarkemmin ottaen kaupunkimetsä – voi tukea integroitumista paitsi toimimalla vuorovaikutuksen paikkana myös tuomalla mieleen ympäristöjä ja elämää aiemmasta kotimaasta. Uusi elinympäristö saattaa saada ihmisen kiinnostumaan ympäristöstä uudella tavalla. Karin Bradley'n (2009) tutkimuksessa Tukholmaan ulkomailta muuttaneet kertoivat saaneensa tietoa luonnonympäristöstä ja heränneensä arvostamaan sitä vasta Ruotsiin muutettuaan. Esimerkiksi sodan runtelemilla alueilla eläneillä ei välttämättä ole ollut mahdollisuuksia kiinnittää huomiota ympäristön laatuun ja nauttia kauniista paikoista. Tällaisissa tilanteissa uusi elinympäristö on tärkeä osa uuden elämän rakentamista. Kaikille ryhmille tai kaikkiin paikkoihin sopivia ratkaisuja integroitumisen edistämiseksi on tuskin kuitenkaan löydettävissä fyysisen ympäristön suunnittelulla. Esimerkiksi Jayn ja Schramlin (2009) mukaan kaupunkimetsän kaltainen niukasti kulttuurisia merkkejä sisältävä ympäristö voi toimia paikkana, jossa valtakulttuuriin kuulumaton henkilö ei koe itseään niin helposti ulkopuoliseksi kuin muualla. Toisaalta suomalainen kaupunkimetsä on joillekin maahanmuuttajille pikemminkin pelon paikka, joka voi tuntua vieraalta (Virtanen 2007; Koskela 2009).

On helppo kannattaa tavoitetta oikeudenmukaisesta ja kaikille avoimesta kaupunkitilasta. Sen toteuttaminen voi kuitenkin olla mutkikasta. Annika Teppo (2008: 22) on todennut kaupunkitilan menettävän olennaisen osan oikeudenmukaisuudesta, jos tila suljetaan toisilta näkyvillä tai näkymättömillä rajalinjoilla. Toisaalta tilojen rajaaminen eri ryhmien käyttöön eri ajankohtina voi tuottaa onnistuneitakin käytäntöjä. Esimerkiksi muslimiyhteisöissä naiset ja miehet viettävät usein aikaa erikseen; naiset kokoontuvat seurustelemaan omissa seurassaan ja miehet tapaavat toisaalla. Joissain uimahalleissa on jo nyt ainoastaan naisille tai miehille tarkoitettuja vuoroja. Mitenköhän suhtautuisimme esimerkiksi naisten tai miesten päiviin kaupunkien uimarannoilla? Tai olisiko mahdollista luoda lisää interkulttuurisuutta edistäviä kohtaamismahdollisuuksia muuttamalla tietyt kadut kesäsunnuntaisin kulttuuritapahtumien paikoiksi? Yhteisen kaupunkitilan näkeminen monikulttuurisin silmin edellyttää rohkeasti tämän kaltaista uudenlaista ajattelua.

Monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa on tarve päivittää suunnittelun säätelykeinoihin, kuten

normiohjaukseen ja standardien luomiseen, liittyviä kulttuurisia arvoja, tarpeita ja kokemuksia. Myös suunnittelun käytäntöjä on syytä uudistaa. Nykyaikaisen osallistumista edistävän neuvotte-luohjauksen hengessä voi pohtia, miten voidaan yhtäaikaaisesti vaalia niin suomalaisten kuin maahanmuuttajienkin ympäristöarvoja ja käytäntöjä, ja kehittää niitä luovasti yhdessä. Suunnitel-lu vaikuttaa elämän fyysisiin puitteisiin, joten sen tulisi saattaa eri aloja ja toimijoita yhteistyöhön keskenään.

Suunnittelun käytäntöjen mahdollisuuksia ja haasteita

Subjektivisten ympäristöarvojen huomioon ottamisen edellytykset riippuvat suunnittelun ja päätöksenteon työkaluista. Ympäristöön liittyvät subjektiiviset arvot ovat paikkoihin sidottuja, joten niiden kartoittaminen ja kartalla esittäminen tarjoaa moninaisia mahdollisuuksia yhdyskuntasuunnittelulle (Brown & Raymond 2007; Fagerholm & Käyhkö 2009; Kyttä ym. 2009). Viime aikoina on kehitetty runsaasti kartoitukseen perustuvia osallistumisen menetelmiä sosiaalisten, subjektiivisten ympäristökokemusten tuomiseksi suunnitteluun. Sosiaalista tietoa esittävän karttatason voi yhdistää muuhun rakennettua ympäristöä kuvaavaan tietoon paikkatietojärjestelmien avulla. Siten se on arvokas lisä yhdyskuntasuunnittelun tietoaineistoihin (esim. Geertman & Stillwell 2009). Asukkailta kerättävä paikallinen tieto ympäristökokemuksista voidaan esittää periaatteessa yhtä käyttökelpoisessa muodossa kuin asiantuntijalähtöinen tilasto- tai inventointitieto. Osallistamalla luotujen, sosiaalisesti rakentunutta tilaa kuvaavien karttojen voidaan siten nähdä uudella tavalla vahvistavan asukkaiden auktoriteettia suunnittelussa (Elwood 2010).

Ympäristöt ovat ihmisille merkityksellisiä, koska niissä elämä liittyy osaksi laajempaa tarinaa (O'Neill ym. 2008). Paikkaan sidottu tieto esimerkiksi asukkaiden mielipaikkojen sijainnista tai paikkoihin liitetystä arvoista vaatiikin rinnalleen kerronnallista, tarinamuotoista avautusta karttojen tulkintaan: jos halutaan säilyttää tai kehittää vaikkapa rauhalliseksi merkittyä aluetta, tarvitaan ymmärrystä siitä, millaisista tekijöistä rauhallisuus kyseisessä paikassa muodostuu. Sanalliset kuvaukset täydentävät määrällistä tietoa, mutta niiden hyödyntäminen ympäristöarvojen ainoana tietolähteenä kärsii käytännön ongelmista, kuten tiedon runsaudesta ja vaikeuksista suhteuttaa kuvauksia muuhun kartalla esitettävään tietoon. Maghen Copen ja Sarah Elwoodin (2009) mukaan paikkatietojärjestelmien hyödyntäminen esimerkiksi elinympäristökysymyksissä on vahvistumas-

sa myös laadullisten, sosiaalisten aineistojen käsitteilyssä.

Mahdollisuudet kehittää ymmärrystä suunnittelussa perustuvat oleellisesti siihen, antavatko suunnittelutyön raamit tälle tilaa. Tiedon hankkiminen kulttuurisilta vähemmistöiltä riippuu suunnittelijan aloitteellisuudesta ja aktiivisuudesta. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla on yksittäisissä maankäytön ja viheralueiden suunnittelun hankkeissa muun muassa järjestetty työpajoja maahanmuuttajien näkökulmien selvittämiseksi sekä käännetty asukaskyselyn saatekirjeitä eri kielille (Faehnle ym. 2010). Vaikka työkaluja ja osaamista olisi, tiedon hankkiminen voi tyrehtyä ajan ja voimavarojen puutteeseen. Ryhmien ympäristökokemusten selvittäminen voi muodostua käytännöksi vasta, kun suunnittelijoilla on sille poliittinen ja suunnitteluorganisaation tuki (esim. Prasad & Yeh 2009). Mika Raunio ja kumppanit (2010) korostavat erityisesti paikallistasolle ulottuvan kuntapolitiikan merkitystä integroitumisen ja kulttuurien välisen vuorovaikutuksen edistämässä. Tiedon hyödyntäminen suunnitelman toteutuksessa vaatii poliittista sitoutumista. Ensi kokemus osallistumisesta tuskin kannustaa maahanmuuttajia kertomaan näkemyksiään uudelleen, jos rahaa yhdessä suunnitellun hankkeen toteutumiseen ei löydykään. Vastaavasti suunnittelijan into tavoitella maahanmuuttajia laantuu, jos osallistujia ei yrityksistä huolimatta saada. Suunnitteluprosesseissa on harvoin aikaa selvittää, millä edellytyksillä ja keinoilla ryhmiä voidaan ylipäätään tavoittaa. Tätä suunnittelua tukevan tiedon aukkoa on syytä paikata tutkimuksella.

Suunnittelun käytäntöjen merkitystä asukkaiden kokemuksellisen tiedon hyödyntämisessä tarkasteltiin Suomen Akatemian Greendecision-hankkeessa (SA 110388), jossa toinen tämän katsauksen kirjoittajista (MF) haastatteli maankäytön ja viheralueiden suunnittelun osapuolia Helsingin ja Vantaan rajan ylittävällä Mätäojan–Mätäjoen alueella sekä Sipoon, Keravan ja Vantaan kunnissa. Haastateltavat olivat olleet mukana ajankohtaisissa maankäytön tai luontoalueiden suunnittelun hankkeissa kohdealueilla. Haastateltut tukivat aiemman tutkimuksen (esim. Staffans 2004; Bäcklund 2007) päätelmää siitä, että keskeinen este asukkaiden kokemuksellisen tiedon hyödyntämiselle suunnittelussa on asukkaiden osallistumisen näkeminen erillisenä suunnittelun tiedonrakennuksesta. Eräs haastatelluista asukastoimijoista kuvasi ihanteellista vuorovaikutteisen suunnittelun prosessia sellaiseksi, jossa suunnitteleva taho selvittää ensin neutraalit pohjatiedot, ja jossa asukkaat voivat sitten kommentoida niitä. Kooste selvityksistä on hänen mukaansa ”melkein

valmis palapeli, josta puuttuu paloja [ja] niitä saatetaan ilmestyä sen osallistumisprosessin osalta niitä puuttuvia paloja siihen palapeliin”. Monikulttuurisuus on otettava huomioon jo tämän palapelin kokoamisen hahmottelussa. Tilastotiedot esimerkiksi alueen väestön äidinkielestä ja kansallisuudesta ovat luonteva osa suunnittelun alussa koottavia pohjatietoja. Ne auttavat arvioimaan, millä tavoin kulttuuristen ryhmien kokemuksia ja näkemyksiä suunnittelussa pitää selvittää.

Päätöksentekijöiden oma kokemus ja intuitio vaikuttavat myös ympäristöä koskevaan päätöksentekoon (esim. Janse 2008). Ympäristön kokemisen moniaistisuus on helpompi hahmottaa, jos tietää, millaisesta paikasta on kyse. Paikkaan liittyvien merkitysten ymmärtämiselle on vielä paremmat edellytykset, jos keskustelua näistä merkityksistä voidaan käydä kyseisessä paikassa. Erään haastatellun kaupunkisuunnittelijan sanoin:

Kun mä olin käyny täällä jossakin [näyttää kartasta] alueella, tässä varmaan, tässä on aika iso mäki, niin se moottoritien melu ei kuulu tähän ollenkaan niin pahana kuin se kuuluu tänne ja tänne. Ni sit kun meni sinne alueelle, niin oli ihan ihmeissään, et ai ihan oikeesti toi moottoritie kuuluu sinne... Ja siellä oli helppo puhua niitten ihmisten kanssa siitä, että koska siellä oli sitä melua ja... Eikä semmostakaan välttämättä tuu, et se jää omaan päähänkin paljon paremmin, kun sen on kuulla ja nähy. Kun että istuisi tässä pöydän ääressä.

Kun suunnittelijan ja suunniteltavaa paikkaa merkityksellisenä pitävien asukkaiden taustat eroavat toisistaan, suunnittelijan kokemuksella asukkaiden elinympäristöstä on suuri merkitys suunnittelun kulttuurisidonnaisten oletusten avaamisessa ja keskustelun rakentamisessa. Tätä voisi edistää se, että eri kulttuurien edustajia olisi mukana myös suunnittelusta vastaavina osapuolina. Esimerkiksi Helsingin kaupunkisuunnitteluvirastossa on jo töissä yksittäisiä ulkomaalaistaustaisia henkilöitä. Uusien näkökulmien vakiintumista suunnittelun käytännöiksi voisivat edistää myös esimerkiksi sopimukset, joilla yhdyskuntasuunnitteluun liittyvien alojen kansainvälisiä opiskelijoita otettaisiin suunnitteluun mukaan kulttuuritulkeiksi, uusien käytäntöjen kokeilijoiksi ja myöhemmin mahdollisesti pysyvämpiinkin tehtäviin. Suunnittelua tuntevat, eri kulttuureihin kuuluvat henkilöt ovat avainasemassa luotaessa keskusteluyhteyksiä ja hankittaessa tietoa ryhmien arvoista ja tarpeista elinympäristöön sekä tiedonkeruun ja vuorovaikutuksen käytäntöihin liittyen. Joissakin kulttuureissa osallistuminen saataan katsoa vain tietyn väestöosan, kuten miesten tai tietyssä asemassa olevien tehtäväksi. Kaikkiin kulttuureihin ei ajatus hallinnon ja kansalaisten vuoropuhelusta välttämättä kuulu. Vuorovaikuttei-

sessä yhdyskuntasuunnittelussa tuleekin pohtia, koetetaanko maahanmuuttajia sopeuttaa suomalaiseen osallistumiskulttuuriin, vai kehitetäänkö suunnittelusta kulttuurista ”hybrididiä” moni- tai interkulttuurisuuden lähtökohdista.

Holistinen tutkimus tukemaan arvojen hyödyntämistä

Yhdyskuntasuunnittelun asema monikulttuuris-
tuvassa yhteiskunnassa on esimerkki monitieteis-
stä tutkimuskohteesta. Ekologisesti, taloudellisesti,
sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävien yhdys-
kuntien rakentaminen edellyttää tutkimukselta kes-
tävyuden ulottuvuuksien yhteensovittamista ja si-
ten holistista otetta. Ihmisten ja ympäristön vuoro-
vaikutusta on muun muassa pyritty tutkimaan ke-
hittämällä yhteiskuntatieteellistä ympäristötutki-
musta. Kesäkuussa 2009 Lontoossa järjestetyn yhteis-
kuntatieteellisen ympäristötutkimuksen konfe-
renssein (*Nordic Environmental Social Science*) lop-
pukeskustelussa todettiin, että viimeisen parin-
kymmenen vuoden aikana yhteiskuntatieteiden
asema ympäristötutkimuksessa on vahvistunut,
mutta nyt se on alamäessä muun muassa indikaat-
toriperustaisten arviointien ja yliopistojen rahoitus-
käytäntöjen vuoksi. Keskustelussa todettiin myös,
että yhteiskuntatieteilijät saattavat perustella puu-
teellisesti subjektiivisen tiedon tarpeellisuutta. Tiedon
tarpeellisuuden osoittaminen edellyttää uuden-
laisia perustelun tapoja, joissa ei voida nojautua
pelkästään talouden kielelle käännettyihin argu-
mentteihin. Päätöksentekijöitä voi vakuuttaa sub-
jektiivisen tiedon tärkeydestä suunnittelussa kiin-
nittämällä huomiota heidän omien kokemustensa
merkitykseen heille itselleen. Tutkimus voisi myös
selventää ympäristökokemusten ja taloudellisten
tekijöiden yhteyksiä esimerkiksi ihmisten psyyk-
kisten ja fyysisten terveysongelmien ennaltaehkäi-
syn ja parantamisen näkökulmista.

Menetelmien kehittäminen subjektiivisten ympäristöarvojen tuomisessa spatiaaliseen kontekstiin on myös tarpeen. Pätevältä tiedolta edellytetään usein objektiivisuutta, tarkkuutta sekä yleistettävyyttä, ja tähän vaatimukseen subjektiiviset ympäristöarvot vastaavat huonosti (McCall 2006; Bäcklund 2007). Kokemusta ympäristöstä ei voi tiivistää numeroiksi kadottamatta samalla jotakin olennaista kokemusten ainutkertaisuudesta. Kuitenkin näkemys tietystä fyysisestä ympäristöstä sisältää aina yhteisöllisesti jaettuja tulkintoja esimerkiksi laadukkaan asuinympäristön kriteereistä. Kvantitatiivisilla, kartalla esitettävää tietoa tuottavilla aineistonkeruumenetelmillä on mahdollista tehdä näkyväksi näitä intersubjektiivisiä näkökulmia. Maahanmuuttajien ympäristöarvot si-

vuutetaan usein suunnittelussa, koska kulttuurisen ymmärryksen puuttuessa puuttuvat myös keinot projisoida ympäristöarvot kartalle yleistettävässä muodossa. Tällaisia menetelmiä kuitenkin kehitetään. Esimerkiksi Espoon Suvelassa kokeillaan maahanmuuttajille soveltuvaa osallistavaa kartta-
palvelusovellusta kokemuksellisten ympäristöarvojen kartoittamisessa (*Suvela...2009*).

Osallistavien menetelmien ja fyysisen ympäristön kehittämisen haasteena on pohtia, miten arvojen moninaisuutta voitaisiin hyödyntää yhteiskuntaa ja elinympäristöä kehittävänä luovana voimana sen sijasta, että keskityttäisiin kulttuuriin eroihin ja konfliktien ehkäisemiseen (ks. Wood & Landry 2008). Tutkijoiden ja suunnittelijoiden välisen vuoropuhelun lisääminen ja yhteistyömuotojen kehittäminen on siksi tärkeää. Kaupunkisuunnittelun tutkimuksessa tulisi säilyttää yhteys käytäntöön ja oppia suunnitteluprosesseista yhdessä suunnittelijoiden ja asukkaiden kanssa, esimerkiksi osana suunnittelun jälkeistä arviointia. Tilanteessa, jossa maahanmuuttajien kokemuksia suomalaisista elinympäristöistä on tutkittu vähän, kannattaa hyödyntää kulttuurisesti monimuotoistuvan väestön kykyä luoda kokonaan uusia ajattelu- ja toimintatapoja kaupunkien suunnitteluun.

KIRJALLISUUS

- Bradley, K. (2009). *Just environments*. 317 s. Royal Institute of Technology, School of Architecture and the Built Environment, Stockholm.
- Brown, G. & C. Raymond (2007). The relationship between place attachment and landscape values: Toward mapping place attachment. *Applied Geography* 27: 2, 89–111.
- Brunetta, G. & A. Voghera (2008). Evaluating landscape for shared values: tools, principles and methods. *Landscape Research* 33: 1, 71–87.
- Bäcklund, P. (2007). *Tietämisen politiikka*. 276 s. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Bäcklund, P. (2009). Kokemuksellisen tiedon hyödyntämisen haasteet. *Teoksessa* Faehnle, M., P. Bäcklund & M. Laine (toim.): Kaupunkiluontoa kaikille – ekologinen ja kokemuksellinen tieto kaupungin suunnittelussa. *Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia* 2009: 6, 41–54.
- Cope, M. & S. Elwood (2009). *Qualitative GIS*. 192 s. Sage Publications, London.
- Elwood, S. (2010). Multiple representations, significations and epistemologies in community-based GIS. *Teoksessa* Cope, M. & S. Elwood (toim.): *Qualitative GIS*, 57–74. Sage Publications, London.
- Faehnle, M., J. Jokinen, A. Karlin, & J. Lyytimäki (2010). Kaupunkiluonto ja monikulttuurisuus – maahanmuuttajat luontoalueiden kokijoina ja käyttäjinä. *Suomen ympäristö* 1/2010, 77 s.

- Fagerhom, N. & N. Käyhkö (2009). Participatory mapping and geographical patterns of the social landscape values of rural communities in Zanzibar, Tanzania. *Fennia* 187: 1, 43–60.
- Geertman, S. & J. Stilwell (2009; toim.). *Planning support systems best practices and new methods*. 512 s. Springer Science & Business Media, Berlin.
- Hiedanpää, J., L. Suvantola & A. Naskali (2010). *Hyödyllinen luonto*. 287 s. Vastapaino, Tampere.
- Jay, M. & U. Schraml (2009). Understanding the role of urban forests for migrants – uses, perception and integrative potential. *Urban Forestry & Urban Greening* 8: 4, 283–294.
- Joronen, T. (2009). Johdanto. *Teoksessa* Joronen, T. (toim.): Maahanmuuttajien vapaa-aika ja kulttuuripalvelut pääkaupunkiseudulla. *Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia* 2009: 4, 10–24.
- Koskela, H. (2009). *Pelkokierre*. 397 s. Gaudeamus, Helsinki.
- Kyttä, M., A. Broberg & M. Kahila (2009). Lasten liikumista edistävä urbaani ympäristö. *Yhdyskuntasuunnittelu* 47: 2, 6–25.
- Leino, H. (2006). Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun dynamiikka. *Acta Universitatis Tamperensis* 1134. 190 s.
- McCall, M. (2006). Precision for whom? Mapping ambiguity and preciseness in (participatory) GIS. *Participatory Learning and Action* 54, 114–119.
- Montserrat Degen, M. (2008). *Sensing cities*. 240 s. Routledge, London.
- Niemenmaa, V. (2005). Helsingin paikallisagenda – tarina osallistumisesta ja suunnittelun subjektiivisuudesta. *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A* 31. 269 s. + liitteet.
- Norvasuo, M. (1992). Rakentamisen ja arkkitehtuurin laatu. Laadun käsitteen käyttö rakennusalan laatujärjestelmässä. *YRT julkaisu* 8. 64 s.
- O'Neill, J., A. Holland & A. Light (2008). *Environmental values*. 233 s. Routledge, London.
- Prasad, A. & J. Yeh (2009). Leadership and collaboration on immigration in Peel Region. *Plan Canada* Special Edition, Canadian Institute of Planners, 68–71.
- Puustinen, S. (2006). Suomalainen kaavoittajaprofessio ja suunnittelun kommunikatiivinen käänne. Vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat ja mahdollisuudet suurten kaupunkien kaavoittajien näkökulmasta. *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A* 34. 356 s.
- Raunio, M., S. Hammar-Suutari & M. Säävälä (2010). Kohti tulevaisuuden kaupunkiyhteisöä? Monikulttuurisuus ja maahanmuuttajat Helsingin, Joensuun ja Tampereen kaupunkien strategioissa. *Alue ja ympäristö* 39: 1, 40–54.
- Saarela, S.-R. & T. Söderman (2008). Ekologisesti kestävät kaupunkiseudut ja niiden ekosysteemipalvelut. *Suomen ympäristökeskuksen raportteja* 33. 44 s.
- Sipilä, M., P. Bäcklund & L. Tyrväinen (2009). Vaikuttamisen rajoilla: onko koetulla luonnolla sijaa kaupungin suunnittelussa ja päätöksenteossa? *Alue ja ympäristö* 38: 1, 39–50.
- Staffans, A. (2004). Vaikuttavat asukkaat – vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haastajina. *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A* 29. 333 s.
- Suvela: Sosiaalinen ja terveydellinen hyvinvointi sekä monikulttuurisuus (2009). Espoon keskuksen kehittämisfoorumi. 22.11.2009. <www.espoonkeskus.fi>
- Teppo, A. (2008). Utopioita ja pragmatioita. Monikulttuuriset kaupungit ja sosiaalinen insinööritaito. *Alue ja ympäristö* 37: 2, 16–26.
- Tyrväinen, L., K. Mäkinen, & J. Schipperijn (2007). Tools for mapping social values of urban woodlands and other green areas. *Landscape and Urban Planning* 79: 1, 5–19.
- Virtanen, H. (2007). Monietnistyvät lähiöt – suomalaisten asuinalueiden etninen erilaistumiskehitys ja siihen vaikuttavat tekijät. *Yhdyskuntasuunnittelu* 45: 3, 6–19.
- Wood, P. & C. Landry (2008). *Intercultural city*. 368 s. Earthscan, London.